

SZEMLE**PETR LISKA***LL. M. egyetemi docens
Károly Egyetem
(Prága)***STEFAN ELEK***LL. M. a Ceska Sportelna a.s.
jogügyi osztályának vezetője
(Prága)***Banki szerződések
a Cseh Köztársaság új
Polgári Törvénykönyvében**

A banki szerződések jogi szabályozását Csehországban a polgári jog átfogó kodifikációjáig elsősorban Kereskedelmi Törvénykönyvről szóló az 1991. évi 513. számú törvény¹ tartalmazta (továbbiakban: „cseh Kereskedelmi Törvénykönyv”). A *Polgári Törvénykönyvről* szóló 2012. évi 89. számú törvény² elfogadásával (továbbiakban: „új *Polgári Törvénykönyv*”) 2014. január 1-jével hatályon kívül helyezték a cseh Kereskedelmi Törvénykönyvet. A kodifikációs munkák során jelentősen kibővült új Polgári Törvénykönyv tartalmazza a banki szerződések újraszabályozását is.

I.**A banki szerződések
definíciója**

A *banki szerződések definíciója* nincs meghatározva a cseh jogrendszerben. A banki szerződések megnevezést a joggyakorlat olyan, korábban a cseh Kereskedelmi Törvénykönyvben nevesített szerződési típusokra használja, amelyeknél az egyik szerződő fél – kötelező jel-

leggel – bank. Így banki szerződésnek tekintették a hitelszerződéseket is (lásd a cseh Kereskedelmi Törvénykönyvet). Igaz a hitelszerződéseknél nem volt kifejezetten kötelező, hogy bank legyen az egyik szerződő fél, mégis a gyakorlatban bank volt az egyik leggyakoribb szerződési partner. Az ilyen típusú szerződésekhez gyakorta betétszerződés is kapcsolódott, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1964. évi 40. számú törvény³ időközben módosított előírásainak megfelelően (a továbbiakban: „a korábbi cseh Polgári Törvénykönyv”).

A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv előírta, hogy *kötelező jelleggel banknak kell lennie az egyik szerződő félnek*

– az okmányos meghitelezési (akkreditív) szerződéseknel (682–691. §)

– a beszedési megbízási szerződéseknel (inkasszó) (692–699. §)

– a banknál letétbe elhelyezett dolgokról szóló szerződéseknel (700–707. §)

– a folyószámla-szerződéseknel (708–715A. §) és

– a betéti-szerződéseknel (716–719. §).

A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 762. paragrafusa megállapította, hogy a bankgaranciára, az okmányos meghitelezésre (akkreditív), a beszedési megbízási szerződésre (inkasszó), a banknál letétbe helyezett dolgokról szóló szerződésre, a folyószámla szerződésre, valamint a betétszámla szerződésre vonatkozó rendelkezéseket abban az esetben is alkalmazni kell, amikor a bankgaranciát a bank helyett más személy nyújtja, illetve az érintett szerződést más erre jogosult személy írja alá.

Az új Polgári Törvénykönyv Negyedik Része Második – Relatív Tulajdonjogok – Könyvének, Jognyilatkozatokból eredő kötelezettségekről szóló 11. Címe tartalmazza

– a számlaszerződésből (2662–2700. §),

– a letétből (2680–2681. §),

– az akkreditívból (2682–2693. §),

– az inkasszóból (2694–2700. §)

eredő kötelezettségek szabályait.

Az új szabályozás kifejezetten nem írja elő, hogy a szabályozott kötelezettségek esetén az egyik szerződő fél kifejezetten bank legyen. Ezt a koncepcióváltást az új Polgári Törvénykönyv tervezetének indokolása úgy magyarázza, hogy „meghatározott személyek mint szerződő felek helyzete nem függhet a közjogi szabályozástól, ami más szerződéstípusok esetén is a szokásos megközelítés”.⁴ Ezen szabályozásból arra lehet következtetni, hogy szolgáltatói oldalról nézve bármilyen fél köthet számlaszerződést, letéti-, akkreditív- és az inkasszó-szerződést. A Cseh Köztársaságban jelenleg hatályos közjogi normák előírják, hogy a 11. Címbe nevesített tevékenység végzéséhez (kötelmek teljesítéséhez), a bankoknak megfelelő banki-, a takarékpénztáraknak és a hitelgyesületeknek pedig meghatározott egyéb tevékenységi engedéllyel kell rendelkezniük. A szabályozás kiterjesztheti azon személyek körét, akik – meghatározott feltételek mellett – kötelezettséget vállalhatnak a fent ismertetett szerződési típusokra. A kölcsön-szerződést az új Polgári Törvénykönyv Negyedik Könyve Második Címének 6. Alcíme (2390–2394. §), szabályozza, a hitelszerződést pedig a 7. Alcím (2395–2400. §).

1 Zákon e. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník, (elfogadva: 1991. november 5-én)

2 Zákon e. 89/2012 Obeanský zákoník, (elfogadva: 2012. február 3-én)

3 Zákon e. 40/1964 Sb. Obeanský zákoník, (elfogadva: 1964. február 26-án)

4 *Eliáš, Karel et al.*: Az új Polgári Törvénykönyv aktualizált indokolással. Ostrava, Sagit, 2012, 953.

II.

A számlaszerződésből
eredő kötelezettségek

Az új Polgári Törvénykönyv elhagyja a hagyományos folyószámla- és betétszámla-szerződések külön szabályozását, és a 4. Könyv 11. Címének első Alcímében (2662–2679. §) szabályozza a számla-szerződést. Az I. Alcím négy fejezetet tartalmaz. Az 1. fejezet általános rendelkezéseket tartalmaz, a 2. fejezet rendezi a fizetési számlára vonatkozó szabályozást, a 3. fejezet a fizetési számlának nem minősülő számlákat szabályozza, és a 4. fejezet tartalmazza a betétkönyvre vonatkozó rendelkezéseket.

A törvénytervezet indokolása ki mondja, hogy „a szabályozás elhagyja a folyószámla- és betétszámlaszerződések közti különbségtételt, mert ez a megkülönböztetés nagymértékben elvesztette eredeti indokoltságát. A szabályozás nagy része már jelenleg is azonos volt mindkét szerződési típusra nézve, így a *betétszámla-szerződés* valójában a folyószámla-szerződés módosított változata. Nem kizártak továbbá olyan szerződések sem, amelyek kombinálják a két szerződéstípus elemeit. A betétszámlára vonatkozó hatályos szabályozásnak többnyire még diszpozitív jellege sincs, csupán azt tartalmazza, hogy a szerződés mely feltételeit tudják a felek módosítani, ami tulajdonképpen felesleges. A törvénytervezet ezért általános szerződési típusként a számlaszerződést rendezi, amely szabályok mind a jelenleg meglévő folyó- mind pedig a betéti számlákra alkalmazhatók lesznek az kérdéses szerződések megfelelő módosítását követően”.⁵

Az új Polgári Törvénykönyv szabályai a számla fogalma alatt *lefedi* a *fizetési-számlát*; az egyéb, fizetési

számlának nem minősülő számlát és a betétkönyvet. A fizetési számlák és az egyéb, fizetési számlának nem minősülő számlák megosztására nézve ez azt jelenti, hogy a számlák szabályozására – bizonyos mértékig – a fizetési forgalomról szóló 2009. évi CCLXXXIV. törvény⁶ (a továbbiakban: „fizetési forgalomról szóló törvény”) szabályai is érvényesek lesznek. Az új Polgári Törvénykönyv 2662–2668. §-ainak általános rendelkezéseit minden számlatípusra alkalmazni kell. Az indokolás megállapítja, hogy „a Polgári Törvénykönyv számlaszerződést módosító rendelkezéseinek az a céljuk, hogy legalább minimális mennyiségű használható szabályt rögzítsenek arra az esetre, ha bizonyos számlára vonatkozó kérdések nem lennének rendezve a fizetési forgalomról szóló törvényben, illetve a fizetési forgalomról szóló törvény alkalmazása – annak hatálya miatt – kizárt lenne, és a szerződő felek nem rendezték volna ezeket a kérdéseket”.⁷

A számlavezető fél kötelezettségei:

- meghatározott ideig, egy meghatározott pénznemben, a számla tulajdonosa számára számlát vezetni,
- lehetővé tenni, hogy a számlán készpénzt helyezzenek el, illetve arról készpénzt vegyenek fel,
- lehetővé tenni, hogy átutalásokat bonyolítsanak le a számláról, illetve a számlára.

A számlaszerződésben a felek utalnak arra, hogy ki a számlavezető személye, illetve a számlatulajdonos. A számlatulajdonos a számlára benyújtott követelések jogosultja.

Annak érdekében, hogy a számlaszerződésre vonatkozó törvényi rendelkezéseket konkrét szerződésekre is lehessen alkalmazni, a feleknek meg kell állapodniuk azokról a lényeges tartalmi elemekről, amelyeket az új Polgári Törvény-

könyv 2662. §-a nevesít a számlaszerződésre nézve.

Az általános rendelkezések szabályozzák a következő eseteket is:

- amikor a számlát több személy javára hozzák létre,
- pénzeszközök elhelyezése a számlán,
- folyószámla hitel biztosítása („kontokorent”),
- a számlatulajdonos halála,
- a pénzeszközök kamat-jóváírásának és esedékességének szabályai,
- számlakötelezettségek megszüntetése.

Az új Polgári Törvénykönyv *különbséget* tesz a fizetésiszámla és az egyéb, fizetési számlának nem minősülő számlák között, jóllehet, nem határolja el egymástól a két fogalmat. A fizetési forgalomról szóló törvény 2. § (1) bekezdésének b) pontja a fizetési számlán olyan számlát ért, amely fizetési műveletek lebonyolítására szolgál, vagyis a pénzeszközök fizetési számlán való elhelyezésére, illetve pénzeszközök számláról való felvételére, valamint a pénzeszközök számlák közötti átutalására. A fizetési számlától eltérő, fizetési számlának nem minősülő számlákról – a contrario – akkor beszélhetünk, ha a számlák nem felelnek meg ennek a törvényi definíciónak. A törvénytervezet indokolása a fizetési számlának nem minősülő számlák között megemlíti az építési megtakarítási számlákat, a felmondási idővel nyitott számlákat, illetve az olyan számlákat, amelyekeken egymás közti fizetési szolgáltatásokat hajtanak végre a pénzügyi szolgáltatók.⁸ A fizetési és egyéb, fizetési számlának nem minősülő számlák felosztása a Kereskedelmi Törvénykönyv folyószámla- és betétszámla-szerződésre vonatkozó korábbi koncepciójához kapcsolódik. A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 708. § (3) bekezdése ugyan-

5 Elías: i. m. (5. jegyzet) 952.

6 Zákon e. 284/2009 Sb., o platebním styku (elfogadva: 2009. július 22-én)

7 Elías: i. m. (5. jegyzet) 953.

8 Elías: i. m. (5. jegyzet) 953.

is két csoportra osztotta a folyószámla-szerződéseket: az elsőbe tartoznak a fizetési szolgáltatási szerződések; a másodikba pedig azon szerződések, amelyek nem fizetési szolgáltatási szerződések. A különböző szerződési típusokra különböző szabályok voltak érvényesek. Hasonló felosztást tartalmazott a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 716. § (3) bekezdése is a betéti számla szabályozására vonatkozóan.

A *fizetési számlára* vonatkozóan a fizetési forgalomról szóló törvény számlára vonatkozó általános rendelkezései érvényesek, amelyet a törvény 4. Könyvének I. Címében – Jogok és kötelezettségek a fizetési szolgáltatások nyújtásánál – találunk.

A *fizetesiszámláktól eltérő, fizetési számlának nem minősülő számlára* is hasonlóan érvényesek a számlára vonatkozó általános rendelkezések, valamint a további rendelkezések:

- a pénzeszközök rendelkezésre bocsátása és az pénzeszközökből származó kamatok jóváírása a számlán,

- a felvett vagy átutalt pénzeszközök számlán történő jóváírásának kötelezettsége,

- tájékoztatás a végrehajtott fizetési tranzakciókról és a számla egyenlegéről,

- a számla tulajdonosára, illetve a számlavezetőre vonatkozó számlaszerződésből eredő kötelezettségek felmondási feltételei.

Ez a szabályozás éppúgy vonatkozik készpénz befizetésére, készpénz felvételére, valamint a pénzeszközök fizetési számlák közti átutalására, feltéve, hogy nem a fizetési forgalomról szóló törvény szerinti fizetési műveletről van szó. A törvénytervezet indokolásának szövegéből arra következtethetünk, hogy például fizetőeszközzel történő zárt hálózaton belüli fizetésekről vagy váltóval, csekkel való

fizetésről stb. lehet szó.⁹

Az új Polgári Törvénykönyv megváltoztatta a betétkönyvekről szóló szabályozás korábbi koncepcióját. A korábbi szabályozást a hatályát veszítő korábbi cseh Polgári Törvénykönyv 778-785. §-ai tartalmazták. A szabályozás értelmében a szerződő felek egyrészről betétesek, másrészről pénzügyi intézmények voltak. A szabályozás általános rendelkezései meghatározták a betétszerződés fogalmát, a betétes kamatra vonatkozó jogosultságát és a betétes betételhelyezési jogát. Az általános rendelkezéseket a betét egyes fajtáira vonatkozó rendelkezések követték (betétkönyv, betéti jellegű okiratok és a betét egyéb formái). A betétszerződés – jellegét tekintve – *reálszerződés* volt; azaz olyan szerződés, amelynek létrejöttéhez nemcsak a felek szerződés tartalmára vonatkozó megállapodására van szükség, hanem a betét elhelyezésére és annak a pénzügyintézetnél való jóváírására is.

Az új Polgári Törvénykönyv a betétkönyvre egyrészt a számlára vonatkozó *általános* rendelkezéseket alkalmazza, másrészt további, *kizárólag a betétkönyvre* vonatkozó rendelkezéseket. A törvénytervezet indokolása szerint a „betétkönyvet, a számla speciális eseteként szabályozzák, ugyanis a betétkönyv lényege megegyezik a számlával, csupán a pénzeszközök elhelyezésének módjában, valamint a végrehajtott tranzakciók nyilvántartása vezetésének módjában vannak eltérések. A szabályozás a Polgári Törvénykönyv jelenlegi rendelkezésein alapul, de nem veszi át azokat a rendelkezéseket, amelyeket meghaladott a jelenlegi joggyakorlat.”¹⁰

A számlára vonatkozó szabályok egységesítésének, illetve a normák betétkönyvre való kiterjesztésének következtében *a betétszerződésnek betétkönyvre vonatkozó szabályozása elvesztette „reálszerződési” jellegét.*

Az új Polgári Törvénykönyv 2662. §-a szerint a számlaszerződés létrejöttéhez csupán a szerződés megkötésére van szükség, és nincs szükség további tényleges cselekményre, mint például a betét elhelyezésére vagy annak a pénzügyintézetnél való jóváírására.

Az új szabályozás lehetővé teszi, hogy minden további nélkül betétkönyvet állítsanak ki a betétkönyv tulajdonosának nevére. Ezen szabályozására tekintettel az új Polgári Törvénykönyv kifejezetten nem teszi lehetővé, hogy egy jelszó megadásától – vagy más feltételek teljesítésétől – tegyék függővé a betét kifizetését (vinkuláció), az ilyen jellegű biztosítás ugyanis elsősorban a bemutatóra szóló betétkönyvek esetén éri el célját.

Továbbra is érvényes, hogy a betétkönyv bemutatása nélkül nem lehet pénzeszközt elhelyezni a számlára. A betétkönyv elvesztése vagy megsemmisülése esetén azonban az új Polgári Törvénykönyv szabályai értelmében *nem kerül sor megsemmisítési eljárásra*, hanem a betétkönyv tulajdonosának kérelmére új betétkönyvet állít ki a betétkönyv kibocsátója. Ez a rendelkezés látszólag kizárja annak a lehetőségét, hogy az új cseh Polgári Törvénykönyv alapján értékpapírnak tekintsék a betétkönyvet.

III.

Egyszeri lejáratú betétszerződésekből eredő kötelezettségek

Az *egyszeri lejáratú betétszerződés* az új Polgári Törvénykönyv 11. Címében önállóan nevesített szerződési típus. Az egyszeri lejáratú betétszerződés magában foglalja

- a betétes kötelezettséget arra nézve, hogy a számlavezetőnél

9 *Eliás: i. m. (5. jegyzet) 953.*

10 *Eliás: i. m. (5. jegyzet) 953.*

meghatározott összegű egyszeri betétet helyezzen el,

– a számlavezető azon kötelezettségét, hogy elfogadja a betétes által felajánlott pénzüsszeget, és a kötelezettség megszűnése után visszafizesse a betét összegét, valamint annak kamatait a betétesnek.

A törvénytervezet indokolása az egyszeri lejáratú betétszerződés szabályozásánál kimondja, hogy „az általános számlaszerződés ellenpólusaként rendezi a tervezet az egyszeri lejáratú betétszerződés szabályozását. Az egyszeri lejáratú betétszerződés fő jellemzője, hogy a számlával ellentétben nem módosul az elhelyezett pénzeszköz összege. A szabályozás alapját a jelenlegi Polgári Törvénykönyv betétre vonatkozó normái adják, valamint a hatályos Kereskedelmi Törvénykönyv betétszámlára vonatkozó szerződésének néhány rendelkezése. Az egyszeri lejáratú betét speciális esete a betéti okirat.”¹¹

Az egyszeri lejáratú betétszerződés konszenzuálszerződés. A szerződés szerződési kötelezettségvállalással keletkezik; a szerződés keletkezésének nem feltétele a felek reális szerződési cselekménye, például a betét rendelkezésre bocsátása. A betéti okirat szabályozása az egyszeri lejáratú betétszerződés általános rendelkezéseihez képest speciális rendelkezés, igaz a betéti okirati szerződésből eredő kötelezettségek is az egyszeri lejáratú betétszerződésnek megfelelően keletkeznek. A betét számlavezetője azonban – az egyszeri lejáratú betétszerződésből eredő kötelezettségek mellett – köteles okirattal igazolni a betét elfogadását. A betéti okirattal a betét számlavezetője – a betéti okiratban meghatározott összegre és meghatározott időre létrejött – egyszeri lejáratú betétet igazol. *A szabályozás nem minősíti értékpapírnak a betéti okiratot, és a normákból az sem következik, hogy a betéti okirathoz olyan jog-*

sultságok kapcsolódnának, mint az értékpapírhoz.

A betéti okirat korábbi szabályozását a hatályát veszítő korábbi cseh Polgári Törvénykönyv 786. §-a tartalmazta. Az a szabályozás jellegét tekintve az egykori cseh Polgári Törvénykönyv 778-780. §-ában rendezett – a betéthez képest speciális – szabályozás volt, de ezzel egyidejűben a betétkönyvre vonatkozó megfelelő szabályok érvényesek voltak a betéti okiratra is. Az egyszeri lejáratú betét és a betéti okirat új szabályozása azonban nem tartalmaz ilyen szubszidiárius jellegű szabályozást. Az általános szabályozás hiánya a gyakorlatban problémákhoz vezethet.

IV.

Az okmányos meghitelezés

Az okmányos meghitelezésnek (akkreditív) az új Polgári Törvénykönyvben található szabályozása *eltér* a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 682. §-ának korábbi vonatkozó szabályaitól. A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 682. §-a szerint az akkreditívet nyitó bank arra volt köteles, hogy egy meghatározott személy (kedvezményezett) számára vonatkozó kérelem esetén teljesítést hajtson végre, amennyiben a kedvezményezett meghatározott időn belül meghatározott feltételeket teljesít, feltéve, hogy a kötelezett vállalta, hogy díjat fizet a banknak. Az új Polgári Törvénykönyv 2682. §-ának rendelkezése szerint az akkreditív kiállítója az okmányos meghitelezés alapján köteles akkreditívet kiállítani a kötelezett kérelmére és annak számlájára, harmadik személy (kedvezményezett) javára. A kötelezett a szerződéssel vállalja, hogy díjat fizet az akkreditív kiállítójának. A jelenlegi szabályozás alapvető rendelkezése csupán az akkreditív ki-

állítására kötelezi a kiállítót, de a szerződés lényegét közvetlenül nem definiálja.

Az akkreditív *tartalmi követelményeit* az új Polgári Törvénykönyvnek csupán a 2683. § (2) bekezdése határozza meg. A tartalmi követelményeket már az akkreditívre vonatkozó szerződésben nevesíteni kell annak érdekében, hogy az akkreditív kiállítója teljesíteni tudja az akkreditív kiállítására vonatkozó kötelezettségét. *Az akkreditív minimális követelményei:*

– a kiállító kötelezettségvállalása meghatározott összeg fizetésére, váltó elfogadására vagy más teljesítésre.

– akkreditív feltételei a kedvezményezett teljesítési határidejének meghatározásával.

A kiállított akkreditívben meghatározott feltételek teljesítése arra biztosít jogosultságot a kedvezményezettnek, hogy az akkreditív kiállítójától teljesítést követeljen. Az akkreditív kiállítója csak a kiállított akkreditívben meghatározott feltételek teljesítését fogja vizsgálni.

A törvénytervezet indokolása szerint az akkreditívet szabályozó tervezett rendelkezések a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv – akkor még hatályos – szabályozásából erednek. Mivel a leggyakrabban használt akkreditív a *dokumentációs akkreditív*, a tervezet a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) által „az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok” (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits) kiadványát is alapul veszi. Ezek a szabályok és szokványok (az 1983-as szövegezéssel) az 1991-ben a Cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 2014-ig hatályos szabályozására is hatottak, 2007 óta pedig a szabályok és szokványok jelentősen átdolgozott változata van érvényben, amelyből az új cseh Polgári törvénykönyv is kiindul.¹²

11 *Elías: i. m. (5. jegyzet) 954.*

12 *Elías: i. m. (5. jegyzet) 956.*

Az akkreditív megnyitásáról és az annak tartalmáról szóló értesítést a kibocsátó *írásbeli formában* köteles kiadni. A korábbi szabályozás értelmében ugyanezen célból akkreditív okiratot állítottak ki. Az akkreditív okiratnak a törvényi előírásoknak megfelelően tartalmaznia kellett:

- a bank teljesítési kötelezettségének meghatározását,
- az akkreditív érvényességének időtartamát,
- az akkreditív azon feltételeit, amelyeket a kedvezményezettnek
- az akkreditív érvényességi ideje alatt – kellett teljesítenie, annak érdekében, hogy a követelhesse a bank teljesítését.

A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 683. § (1) bekezdésének diszpozitív szabályozásra tekintettel 2014. január 1-jéig az akkreditív megnyitásáról szóló szerződésről megállapodó felek kiterjeszthették vagy korlátozhatták az akkreditív okirat tartalmát.

Az új Polgári Törvénykönyv nem követeli meg az akkreditív okirat kiállítását. Az törvénytervezet indoklása ehhez hozzáfűzi, hogy az „akkreditív okirat” kifejezést abból az okból nem használja, mert ez a kifejezés azt a benyomást keltetheti, hogy a közzététel okiratba történő foglalást kíván meg, holott az elektronikus formában is elkészíthető.¹³

Az új Polgári Törvénykönyv akkreditívre vonatkozó rendelkezései az akkreditívet *visszavonhatatlan akkreditívként* szabályozzák. Ugyanakkor a kötelezettségvállalás a felek kölcsönös megegyezése esetén is visszavonható.

Az „igazolt (*confirmed*) akkreditív” az új Polgári Törvénykönyv szerint olyan akkreditív, amelyet az akkreditív kiállítójának kérelmére más kiállító is megerősít. A kedvezményezett teljesítési jogosultsága „igazolt akkreditív” esetén vagy az akkreditív kiállítójával vagy pedig az igazolás kiállítójával

(megerősítő) szemben keletkezik, amennyiben a kedvezményezett teljesíti a kiállított akkreditívben szereplő feltételeket.

A jogszabály ezen túl nevesíti az ún. *dokumentációs akkreditívet* és az *egyéb akkreditívet* is. A dokumentációs akkreditív esetén a kiállító akkor teljesíti a kedvezményezettnek, ha az akkreditívben előírt dokumentumokat – az akkreditív feltételeinek megfelelően – időben benyújtják. Ez arra az esetre is vonatkozik, ha a dokumentumokat az akkreditív kiállításával megbízottnak nyújtják be.

V.

A beszédési megbízási szerződésből eredő kötelezettségek

Az új Polgári Törvénykönyv *inkasszóra* vonatkozó rendelkezései a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 692-699. §-ainak korábbi rendelkezésein alapulnak, illetve figyelembe veszik a „Beszédésre vonatkozó egységes szabályok” (Uniform Rules for Collections) revidiált normáit, amit 1995-ben adott ki a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara.

Az új Polgári Törvénykönyv 2694. §-ában foglalt szabályok szerint az inkasszó-szerződés tartalmazza:

- az inkasszó beszedőjének azon kötelezettségvállalását, hogy gondoskodik a megbízó számára harmadik személytől pénzüsszegek elfogadásáról, vagy egyéb beszédési cselekményt hajt végre, és
- a megbízó kötelezettségvállalását, hogy díjat fizet az inkasszó beszedőjének.

Az inkasszóra vonatkozó kötelezettség meghatározását tekintve a fő változás az, hogy a *megbízót díj fizetésére kötelezi a szabályozás a beszedésről való gondoskodásért*. A díjazás

konkrét összegét azonban nem kell tartalmaznia a szerződésnek a megbízó kötelezettségvállalásánál, ilyen esetben a díjazás a szerződés megkötésének időpontjában érvényes szokásos díjazás.

A *dokumentációs inkasszó* az inkasszó speciális fajtája, amelyet az új szabályozás már nem nevez banki okmányos beszédésnek. Az inkasszó beszedője az okmányos beszédés esetén arra kötelezi magát a megbízóval szemben, hogy harmadik félnek dokumentumokat állít ki, vagy más inkasszóügyletet hajt végre, amennyiben ezen 3. személy meghatározott pénzüsszeget fizetett a dokumentumok kiadásáért; valamint a megbízó vállalja, hogy az inkasszó beszedőjének díjat fizet.

Az új jogi szabályozás már nem kötelezi kifejezetten az okmányos beszédőt arra, hogy az inkasszóügyletek végrehajtásánál *szakmai gondossággal* járjon el. Jóllehet a szakmai gondosság követelményét az új szabályozás is tartalmazza, csak kicsit másképpen. Az új Polgári Törvénykönyv 2700. §-a rendezi az inkasszó beszedőjének kötelezettségét az okmány elvesztése, megsemmisülése vagy károsodása esetén. Amennyiben a beszedő birtokolja az okmányokat, akkor meg kell térítenie a megbízónak okozott kárt. Ez nem alkalmazható akkor, ha a beszedő szakmai gondossággal végzett eljárása mellett sem háríthatta volna el a kár bekövetkezését.

VI.

A hitelszerződésből eredő kötelezettségek

A *hitelszerződést* az új cseh Polgári Törvénykönyv egészen másképp értelmezi, mint a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről¹⁴ (a továbbiakban: *új magyar PTK*) Míg a hitelszerződés alapján az új

¹³ Eliás: *i. m.* (5. jegyzet) 956.

¹⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről (*A törvényt az Országgyűlés a 2013. február 11-i ülésnapján fogadta el.*)

magyar PTK. szerint a hitelező hitelkeret rendelkezésre tartására és a rendelkezésre tartott összeg erejéig kölcsönszerződés, kezességi szerződés, garanciaszerződés vagy egyéb hitelművelet végzésére vonatkozó más szerződés megkötésére; az adós pedig díj fizetésére köteles,¹⁵ addig a hitel-szerződéssel az új cseh Polgári Törvénykönyv szerint a hitelező azt vállalja, hogy az adósnak, felhívására és javára bizonyos összeghatárig pénzeszközöket bocsát rendelkezésre; és az adós elkötelezi magát arra, hogy a visszafizeti a pénzeszközöket, valamint kamatot fizet.¹⁶ Az új cseh Polgári Törvénykönyvben nevesített hitelszerződés ezért – az új magyar PTK-val szemben – jobban hasonlít a kölcsönszerződéshez.¹⁷ A hitelszerződés értelmezése a cseh jogban szűkebb, mert ennek tárgya csupán pénzeszköz lehet, míg a kölcsönszerződés magyar jogi rendelkezései helyettesíthető dolgok kölcsönzésére is alkalmazhatók.

Az úgynevezett reális szocializmus idején Csehszlovákiában csupán bankok nyújthattak hitelt, mégpedig kizárólag szocialista szervezetek számára, míg az állampolgárok csupán kölcsönt vehettek fel.¹⁸ Mindkét esetben konszenzuális szerződések jöttek létre,¹⁹ mert a csehszlovák szocialista jogalkotás 1964-ben szakított a kölcsönszerződés hagyományos római jogi koncepciójával, mint reálszerződéssel (*mutuum*); ahol a szerződés megkötésére csak a kölcsön tárgyának átadásakor kerülhetett sor. Ezt a koncepciót 1991-ben a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv is átvette, amely módosította a hitelszerződést, mint a pénz kölcsönzésére irányuló konszenzuális megállapodást. Ezzel egyidőben

megtörtént a korábbi cseh Polgári Törvénykönyv módosítása²⁰ és a *hagyományos kölcsönszerződés megújítása* is, mint a fajta és mennyiség szerint meghatározható dolgokról szóló valódi kölcsönszerződés (pl. ideiglenes átruházás). A különbség a hitelszerződés és a kölcsönszerződés között mégis abban rejlett, hogy míg a *hitelszerződés konszenzuális jellegű volt*, és tárgya csupán pénzeszköz lehetett, valamint kizárólag díj (kamatt) ellenében volt köthető; addig a *kölcsönszerződés reálszerződés volt*, a szerződés tárgya csupán fajta és mennyiség szerint meghatározható dolog lehetett, és a felek megállapodásától függően a szerződést köthették visszterhesen (kamatozóan), valamint szívességi alapon (kamattmentesen). *Sajnos a hitel-, és a kölcsönszerződés közti mesterséges és rendszeridegen megkülönböztetést az új cseh Polgári Törvénykönyv is automatikusan átvette*. A jogalkotó nem használta ki a cseh magánjogi rekodifikáció által nyújtott lehetőséget arra, hogy modernebb szerződéstípusokat hozzon létre, mint például egy univerzális kölcsönszerződést a pénz és más helyettesíthető dolgok kölcsönzéséről, amely konszenzuális és reális jellegű szerződés, kamatozó és kamattmentes egyaránt lehetett volna.

A korábbi szabályozás kritikátlan átvételének eredménye, hogy a hitelszerződés az új Polgári Törvénykönyvben a pénzeszközök kölcsönzéséről szóló konszenzuális szerződésként lett definiálva, amelyért minden esetben kamatot kell fizetni. Az új cseh Polgári Törvénykönyv egyáltalán nem rendezi a pénzeszközök kölcsönzéséről szóló kamattmentes, konszenzuális szerződést és a helyettesíthető dol-

gokról szóló konszenzuson alapuló szerződést sem; *ilyen szerződéseket a cseh jog értelmében továbbra is csupán atipikus szerződésként lehet kötni*.

A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv korábbi szabályozásával szemben az új Polgári Törvénykönyv jelentősen lerövidítette a hitelszerződés szabályozását. A cseh Kereskedelmi Törvénykönyv²¹ korábbi 11 paragrafusa helyett, az új Polgári Törvénykönyvben csupán 6 paragrafus szabályozza a hitelszerződést. Ennek oka elsősorban az, hogy bizonyos kérdések (pl. kamatt és kamatozás) szabályozását a kötelmi jog általános részébe tették át.

Az új Polgári Törvénykönyv értelmében a *hitelszerződés lényegi elemei* (*essentialia negotii*) a következők:

- a hitelező kötelezettségvállalása arra, hogy az adós felhívására meghatározott összegű pénzeszközt bocsát rendelkezésre,
- az adós kötelezettségvállalása arra nézve, hogy visszafizeti a rendelkezésre bocsátott pénzeszközöket,
- és megfizeti a kamatokat.

Amint azt fentebb megjegyeztük, a hitel tárgya kizárólag pénzeszköz lehet, semmilyen más dolog. A hitelszerződés alapvető rendelkezései közé tartozik a hitel összege, mind mennyiségét, mind pedig devizáját tekintve. Hitelmegállapodást nemcsak cseh devizában lehet kötni, hanem *más devizában is*. Cseh devizasabályozás jelenleg nem tiltja, de nem is korlátozza a devizában történő hitelnyújtást és hitelfelvételt. Az idegen devizában nyújtott hitelekre vonatkozóan az új Polgári Törvénykönyv 2396. §-a kimondja, hogy az adós a hitelt abban a pénznemben köteles visszafi-

15 Lásd az új magyar Polgári Törvénykönyv 6:382. § (1) bekezdését.

16 Lásd az új cseh Polgári Törvénykönyv 2395. §-át.

17 Lásd az új magyar Polgári Törvénykönyv 6:383. §-át.

18 A szocialista rezsimben felvehető hiteleket az 1964. évi 109. számú Kereskedelmi Törvénykönyv szabályozta; a polgárok számára nyújtott kölcsönöket pedig cseh Polgári Törvénykönyv.

19 A cseh jogelméletben a konszenzusos megállapodásokon olyan megállapodásokat kell érteni, amelyek megkötése az ajánlat jogerős elfogadásával jön létre.

20 Az 1991. évi 509 számú törvénnyel, amely 1992. január 1-jei hatállyal módosította a korábbi cseh Polgári Törvénykönyvet (a korábbi cseh Polgári Törvénykönyv ún. nagy módosító novellája).

21 A cseh Kereskedelmi Törvénykönyvben a hitelszerződéseket a 497–507. §-ok szabályozták.

zetni, amelyben azt nyújtották, és ugyanabban köteles kamatot is fizetni.

A kamat mértéke is a hitelszerződés alapvető rendelkezései közé tartozik, tehát az adósnak nemcsak a rendelkezésre bocsátott pénzeszközöket kell visszafizetnie, hanem azokért kamatot is köteles fizetni. Ha a felek abban állapodnak meg, hogy a pénzeszközöket kamatmentesen bocsátják rendelkezésre, akkor nem beszélhetünk hitelszerződésről. Ezzel szemben, a kamat mértékéről szóló megállapodás nem számít a hitelszerződés alapvető követelményének. Ha a felek nem állapodnak meg a kamat mértékében, akkor az adós a törvénynek megfelelő kamatot köteles fizetni. Az új Polgári Törvénykönyv 1802. §-a szerint az adós a törvényi előírásoknak megfelelő kamatot fizet (jelenleg azonban a cseh jogban nincs ilyen előírás), ellenkező esetben az adósnak a felvett hitelért azt a szokásos mértékű kamatot kell fizetnie, amit a bankok az adós lakóhelyén vagy székhelyén a szerződéskötés idején felszámítanak.

Az adós – hitelszerződésből eredő – alapvető jogosultsága a hitel felvétel. *Az adós joga, de nem kötelezettsége, hogy lehívja a kölcsönt.* A törvény 2397. §-a előírja, hogy az adós hitelfelvételre való jogát a szerződésben meghatározott időn belül gyakorolhatja. Ha azonban nem lett konkrét határidő megállapítva, a jogot mindaddig gyakorolhatja, amíg a szerződési kötelezettség tart. Az adós hitelfelvételi jogának másik oldalról a hitelezőnek a hitel rendelkezésre bocsátásra vonatkozó kötelezettsége felel meg. Az új Polgári Törvénykönyv 2398. §-a előírja, hogy a hitelező pénzeszközöket bocsát az adós rendelkezésére, az adós kérelmére (felhívására), a kérelemben (felhívásban) meghatározott időre; amennyiben nem lett meghatározva, hogy az adós milyen határidőn belül nyújthatja be a kérelmet, akkor a hitelező köteles indokolatlan késedelem nélkül teljesíteni. Amennyiben a hitelt – a szerződés értelmében – kizárólag meghatározott

célra lehet felhasználni, akkor a hitelező korlátozhatja a hitel rendelkezésére bocsátását az adós ezen céllal összefüggő kötelezettségének teljesítésére.

A hitelkötelem második fázisa a hitel visszafizetése (néhány hitelfajtánál lehet átfedés a törlesztési fázisban a lehívási fázissal, pl. a rulírozó megújuló hitelnél). A kölcsön törlesztését az új Polgári Törvénykönyv igen röviden rendezi, amikor a 2399. § (1) bekezdésében előírja, hogy az adós a hitelezőnek az átadott pénzeszközöket a megállapodott határidőn belül fizeti vissza, más esetben egy hónapon belül, attól a naptól számítva, amikor felhívták az adóst a visszafizetésre. A törvény 2399. § (2) bekezdése szintén rögzíti a hitel idő előtti törlesztésének jogát, amikor előírja, hogy az adós a hitelezőnek a szerződési határidő lejárta előtt visszafizetheti a pénzeszközöket. Az adós ebben az esetben csupán a hitel rendelkezésre bocsátásától a hitel törlesztéséig terjedő időre fizet kamatot.

Ami a hitelező szerződéstől való elállási lehetőségét illeti, az új Ptk. csupán egyetlen speciális rendelkezést tartalmaz. A 2400. § értelmében, abban az esetben, *ha a szerződés szerint kizárólag meghatározott célra lehet fordítani a felvett pénzeszközöket, de az adós más célra fordítja a hitelt, akkor a hitelező elállhat a szerződéstől*, és a követelheti, hogy az adós szükségtelen késedelem nélkül fizesse vissza a tőle kapott pénzeszközöket, valamint a kamatokat. Ez a szabály vonatkozik arra az esetre is, ha lehetetlenné válik a pénz szerződéses célra történő felhasználása. A hitelező természetesen az általános elállási okok alapján is elállhat a szerződéstől, amelyek a szerződési jog általános részében kerültek szabályozásra, illetve esedékessé teheti a hitelt (az új Polgári Törvénykönyv 2017. §-a alapján például, ha a biztosíték olyan mértékben veszítene értékéből, hogy a fedezet nem lenne elegendő a hitel törlesztésére, és az adós nem egészíti ki a biztosítékot, esedékessé válik a követelés fede-

zetlen része; másik eset az új Polgári Törvénykönyv 1931. §-a értelmében, ha részletfizetési megállapodás született, és az adós valamely részletet nem teljesíti, akkor hitelező jogosult az egész követelés kielégítését követelni, ha a felek ebben állapodtak meg).

A hitelszerződés szabályozásának az új Polgári Törvénykönyvben diszpozitív jellege van, és a fent ismertetett szabályokat csak abban az esetekben alkalmazzák, ha a felek az érintett kérdéseket nem rendezték másképpen a szerződésben. A banki gyakorlatban az a szabály, hogy a kamatozás, a hitellehívás, a kölcsön-visszafizetés, a szerződésmegszüntetés stb. kérdéseit kifejezetten szabályozzák a szerződésben, így ezen kérdéseket a törvényi szabályozást módosítva alkalmazzák.

VII.

A kölcsönzési szerződésből eredő kötelezettségek

A „*kölcsönzési szerződés*” egy olyan helyettesíthető dolog kölcsönzéséről szóló megállapodás, amelynek *reálszerződés* jellege van. Az új Polgári Törvénykönyv így vette át a korábbi cseh Polgári Törvénykönyvben található kölcsönszerződés koncepcióját. A kölcsönzési szerződés tényleges szövegét pedig a jogalkotó a csehszlovák kormány 1937-es Polgári Törvénykönyvre vonatkozó tervezetéből implementálta.

A jogalkalmazók számára a legszembetűnőbb változás a kölcsönszerződés *terminológiai változása*. Az új Polgári Törvénykönyv elhagyta „kölcsön” kifejezést, amelyet a csehszlovák és a cseh jogszabályok 1950 óta használtak, és visszatért a „kölcsönzés” kifejezéshez, amelyet az osztrák Polgári Törvénykönyv (ABGB) tartalmazott 1811-től (Leihvertrag). Ez a terminológiai változás annak ellenére történt meg, hogy már a második világháború előtti joggyakorlat a „kölcsön” fogalmát használta, továbbá

annak ellenére, hogy már az 1937-es csehszlovák Polgári Törvénykönyv tervezetének előkészítésekor gondolkodtak arról, hogy elhagyják „kölcsonzés” fogalmát.²²

A kölcsonzési szerződés, mint reálszerződés abból a tényből ered, hogy a kölcsonadó rendelkezésre bocsát egy helyettesíthető dolgot az adósnak, azzal a céllal, hogy az adós kedve szerint használja a dolgot, és idővel ugyanazon fajtájú dolgot adjon vissza.²³ Kölcsonzésről meg lehet állapodni visszterhesen (díj ellenében), valamint szíveségi formában. A pénzeszközre vonatkozó kölcsonzés esetén kamatról is megállapodhatnak a felek, ugyanez érvényes az értékpapírok kölcsonadása esetén is. Nem pénzeszköz kölcsonadása esetén – kamattal helyett – nagyobb mennyiségű, vagy jobb minőségű, de ugyanolyan dolgok megfelelő teljesítéséről is meg lehet állapodni.²⁴

Ami a kölcsonbe adott dolog visszaadását illeti, az új Polgári Törvénykönyv olyan rendelkezéseket is tartalmaz,²⁵ amelyeket az 1937-es csehszlovák Polgári Törvénykönyv tervezetéből vett át a jogalkotó, így ezek a normák kissé anakronisztikusnak tűnnek. Ha például a kölcsonbe vett pénzeszközt más pénznemben kell visszafizetni, mint amiben azt adták, az adós úgy köteles visszafizetni a kölcsonnt, hogy a visszafizetett pénzeszközök értéke megegyezzen

a kapott pénzeszközök értékével. Nagyon meglepő az a rendelkezés is, hogy a kölcson visszafizetését a teljesítési hely pénznemében kell teljesíteni. Ezt a szabályt szintén meggondolatlanul vették át az 1937-es csehszlovák Polgári Törvénykönyv tervezetéből (a hitelnél a törvény kimondja, hogy a hitel visszafizetése abban a pénznemben történik, amelyben azt nyújtották – lásd fent). Nem pénzeszközök kölcsonbe adásakor ugyanazt a fajtájú dolgot kell visszaadni, mint amit kölcsonbe vettek, függetlenül attól, hogy annak értéke időközben nőtt vagy csökkent.

Ha a kölcson visszafizetését részletfizetésben állapították meg a felek, a hitelező akkor mondhatja fel a szerződést, és követelheti az adósság teljesítését, valamint a kamatot, ha az adós több mint két részlet visszafizetésével késedelembe esett, vagy egy részletet három hónapnál hosszabb ideje nem fizetett meg.²⁶ Ha szerződésben nem született megállapodás arról, hogy mikor kell visszaadni a kölcsonbe vett dolgot, akkor a törvény 2393. §-a értelmében az érvényességi idő a szerződés felmondásától függ, a felmondási idő pedig hat hét. Ha a felek nem állapodtak meg kamatról, az adós felmondás nélkül is visszafizetheti a kölcsonnt. Ami a kölcson lejáratát illeti, az új Polgári Törvénykönyv a hitelszerződésekre vonatkozóktól teljesen

eltérő szabályokat tartalmaz (lásd fent); annak ellenére, hogy az eltérésnek sem ténybeli, sem elvi okai nincsenek. Ezen eltérő szabályok egyetlen indoka az, hogy mechanikusan vették át az 1937-es csehszlovák Polgári Törvénykönyv tervezetének szövegét.

Következtetés

A banki szerződések új szabályozása a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv korábbi, illetve a korábbi cseh Polgári Törvénykönyv szabályaihoz képest bizonyos *módosításokat* tartalmaz. A változások egyrészt az új Polgári Törvénykönyv kötelmi szabályozásának módosított koncepciójából erednek, másrészt pedig a jogi szabályozás egyszerűsítéséből és korszerűsítése révén. A szabályozás nagyobb mértékben támogatja a felek *szerződési szabadságát*.

Az új Polgári Törvénykönyv szerinti banki szerződések megkötésénél – a szerződési felekre vonatkozóan – nagyobb figyelmet kell szentelni a gyengébb fél védelmének és a fogyasztóvédelemnek. Tekintettel a bankokkal kötött szerződések természetére, figyelembe kell majd venni az új Polgári Törvénykönyvnek az ún. „blanketta”-szerződésekre vonatkozó szabályozását is.

22 Lásd a Törvényjavaslat tervezetének azon indoklását, amely az 1937-es Polgári Törvénykönyvet indokolja, Prága, 1937, (Duvodové zprávi k Vladnímu návrhu zákona, kterým se vydává obeanský zákoník, Praha 1937.) http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_30.htm (2013. 09. 22.)

23 Lásd az új Polgári Törvénykönyv 2390. §-át.

24 Lásd az új Polgári Törvénykönyv 2392. §-át.

25 Lásd az új Polgári Törvénykönyv 2391. §-át.

26 Lásd az új Polgári Törvénykönyv 2391. §-át. Az érintett rendelkezés némileg a cseh Kereskedelmi Törvénykönyv 506. §-ának rendszertelen recepciója, amely azonban a hitelszerződésekre – nem a kölcsonszerződésekre – vonatkozott.